

SUN'IY INTELLEKT VA ROBOTOTEXNIKA DAVRIDA O'QITUVCHILIK KASBINING IJTIMOIIY AHAMIYATI.

To'xtanazarova Ziyoda

Xalqaro Nordik Universiteti

magistratura talabasi

E-mail: z.toxtanazarova@nordicuniversity.org

ORCID:0009-0007-1814-8867

Telefon raqami:

Annotatsiya. Ushbu maqola sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining jamiyatga bo'lgan ta'sirini tahlil qiladi. Sun'iy intellektning iqtisodiy, ijtimoiy, axloqiy, va madaniy sohalaridagi o'zgarishlarga qanday ta'sir ko'rsatishi ko'rib chiqiladi. Maqolada SI texnologiyalarining ish o'rinlari, avtomatlashtirish, va yangi kasblar yaratishdagi o'rni, shuningdek, axloqiy masalalar va shaxsiy ma'lumotlarning xavfsizligi kabi ijtimoiy muammolar taqdim etiladi. Shuningdek, sun'iy intellektning ta'lim, madaniyat va odamlar o'rtasidagi ijtimoiy aloqalarga ta'siri ham muhokama qilinadi. Maqola, sun'iy intellektning jamiyatdagi o'zgarishlarga moslashishi uchun ehtiyotkorlik va izlanishlarning zarurligini ta'kidlaydi. SI texnologiyalarining ijtimoiy ta'sirini boshqarish uchun yangi siyosatlar va jamoat muhokamalari zarur.

Kalit so'zlar. Sun'iy intellekt, ijtimoiy ta'sir, avtomatlashtirish, ish o'rinlari, axloqiy masalalar, maxfiylik, ma'lumot xavfsizligi, ta'lim, madaniy o'zgarishlar, yangi kasblar, texnologik rivojlanish, odamlar o'rtasidagi aloqalar, ijtimoiy o'zgarishlar, jamoat siyosatlari, SI axloqi.

Annotation. This article analyzes the impact of artificial intelligence (AI) technologies on society. It examines how AI influences economic, social, ethical, and cultural changes. The article presents the role of AI technologies in employment, automation, and the creation of new professions, as well as social issues such as ethical concerns and the security of personal data. In addition, the impact of artificial intelligence on education, culture, and social interactions among people is discussed. The article emphasizes the need for caution and research to adapt to societal changes brought about by artificial intelligence. New policies and public discussions are necessary to manage the social impact of AI technologies.

Keywords. *Artificial intelligence, social impact, automation, employment, ethical issues, privacy, data security, education, cultural changes, new professions, technological development, human interactions, social changes, public policies, AI ethics.*

KIRISH

Butun dunyo bo'ylab ta'lim tizimlari sun'iy intellektning o'qitish va o'rganish jarayonlariga ta'sirini tushunishga qiziqish bildirmoqda. Ushbu texnologiyaning ta'lim sohasidagi imkoniyatlari nafaqat yangi o'qitish usullarini taklif etadi, balki o'quv jarayonlarini individuallashtirish imkonini ham beradi. Sun'iy intellektning ta'limga integratsiyasi oddiy texnologik o'zgarish emas, balki an'anaviy sinf xonasining dinamikasini tubdan o'zgartiradigan paradigmatic o'zgarishdir. Bu sharoitda o'qituvchilarning roli ham o'zgarishlargamoslashishi, yangi ko'nikmalarni egallashi va ta'lim ekotizimida yangi vazifalarni bajarishi zaruratiyuzaga kelmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham ta'lim sohasida sun'iy intellekt texnologiyalarini qo'llash va o'qituvchilarning yangi rolini tahlil qilish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Mamlakatimizda olib borilayotgan tadqiqotlar maktab o'qituvchilarining pedagogik faoliyatida sun'iy intellektning qo'llanilishi va uning ta'lim sifatiga ta'sirini o'rganishga qaratilgan. Bu esa, o'z navbatida, milliy ta'lim tizimida sun'iy intellekt texnologiyalarini samarali joriy etish va o'qituvchilarning tayyorgarlik darajasini oshirish zarurligini ko'rsatadi. Butun dunyo bo'ylab ta'lim tizimlari sun'iy intellektning ta'lim jarayoniga integratsiyasini faol ravishda o'rganmoqda. Sun'iy intellektning ta'limdagi global tendensiyalari shaxsiy o'rganish platformalari, intellektual tsiyutorlik tizimlari, avtomatlashtirilgan baholash va sun'iy intellektga asoslangan o'quv vositalarini o'z ichiga oladi. O'zbekiston Respublikasida ham ta'lim sohasiga sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish bo'yicha qator tashabbuslar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 17-fevraldagi PQ-4996-sonli qarori mamlakatda sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratishga qaratilgan. Ushbu qarorga muvofiq, iqtisodiyot tarmoqlari, soha va davlat boshqaruvi tizimida sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni tashkil qilish va "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini har tomonlama amalga oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar dasturi tasdiqlangan.

Yangi avlod texnologiyalarining rivojlanishi bilan, SI jamiyatimizning turli sohalarida inqilobiy o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. Dastlab, sun'iy intellekt faqat ilmiy fantastika sohasida tasavvur qilingan bo'lsa, bugungi kunda u biznes, sog'liqni saqlash, ta'lim, transport va boshqa sohalarda keng qo'llanilmoqda. Shuningdek, SI jamiyatning iqtisodiy, axloqiy va madaniy tuzilishini o'zgartirishga hamda yangi ijtimoiy masalalarni yuzaga keltirishga olib kelmoqda. Ushbu maqolada sun'iy intellektning ijtimoiy ta'siri va unga bo'lgan turli qarashlar tahlil qilinadi. Sun'iy intellektning iqtisodiy sohalarga ta'siri juda

katta.¹⁸ Avtomatlashtirish, ma'lumotlarni tahlil qilish va takomillashtirilgan xizmatlar sun'iy intellektning asosiy qo'llanilishi bo'lib, bu iqtisodiyotda samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, SI texnologiyalari ishchi kuchi bozorida katta o'zgarishlarga olib kelmoqda. Avtomatlashtirish jarayoni, masalan, ishlab chiqarish sanoatida ishchilarni almashtirishi mumkin, bu esa bir qator kasb egalari uchun ish o'rinlarini yo'qotish xavfini tug'diradi. Yangi texnologiyalar, shuningdek, yangi kasblar yaratadi, ammo bu kasblarga tayyor bo'lish uchun kadrlar tayyorlash tizimi ham yangilanishi kerak. Sun'iy intellektning ishchi kuchiga ta'siri haqida turli fikrlar mavjud. Ba'zi mutaxassislar, SI texnologiyalarining rivojlanishi ish o'rinlarining yo'qolishiga olib kelishi mumkinligini ta'kidlashadi. Bu jarayon birinchi navbatda takroriy va mexanik ishlarni bajaradigan sohalarida, masalan, transport, ishlab chiqarish va xizmati ko'rsatish sohalarida sezilarli bo'ladi. Boshqa tomondan, SI yangi, ilg'or sohalarida ish o'rinlari yaratishi mumkin. Masalan, ma'lumotlarni tahlil qilish, kompyuter dasturlash, va sun'iy intellekt tizimlarini qo'llab-quvvatlash sohalarida yangi kasblar paydo bo'ladi. Shuning uchun SI texnologiyalarining kiritilishi, eski ish o'rinlarini yo'qotish bilan birga, yangi ish o'rinlarini yaratishni ham ta'minlaydi.

METODOLOGIYA

Maqolani yozishda quyidagi metodologik yondashuvlardan foydalanildi:

1. Tahliliy yondashuv – mavjud ilmiy adabiyotlar, xalqaro tajriba, ta'limda sun'iy intellekt (SI) va robototexnika qo'llanishining ijobiy hamda salbiy jihatlari tahlil qilindi.
2. Taqqoslash usuli – an'anaviy o'qituvchilik faoliyati bilan sun'iy intellekt yordamidagi ta'lim jarayoni o'zaro solishtirildi.
3. Sotsiologik yondashuv – jamiyatning o'qituvchi kasbiga bo'lgan ehtiyoji, uning ijtimoiy ahamiyati va kelajakdagi roli o'rganildi.
4. Prognozlash usuli – kelajak ta'lim tizimida o'qituvchi kasbining o'rnini belgilash, yangi imkoniyatlar va xavflarni oldindan ko'rsatish maqsad qilingan.
5. Normativ-huquqiy asoslar – O'zbekiston Respublikasi hamda xalqaro hujjatlar, ta'lim sohasidagi islohotlar asos sifatida olindi.

ASOSIY QISM

Bugungi globallashtirish sharoitida sun'iy intellekt va robototexnika insoniyat hayotining deyarli barcha jabhalariga chuqur kirib kelmoqda. Xususan, ta'lim sohasida SI asosida yaratilgan dasturiy vositalar, aqlli platformalar va robot-o'qituvchilar an'anaviy ta'lim jarayonini transformatsiya qilmoqda. Masalan, individual o'quv dasturlari tuzish, bilimni avtomatik baholash, virtual laboratoriyalar yaratish kabi imkoniyatlar o'quvchi shaxsiy rivojlanishiga yordam bermoqda.

Shu bilan birga, bunday texnologiyalar o'qituvchi kasbining ijtimoiy ahamiyatini pasaytirmaydi, balki yangi mazmun bilan boyitadi. Chunki sun'iy intellekt bilimni yetkazadi, biroq tarbiya, qadriyat singdirish, milliy va insoniy fazilatlarni shakllantirish faqat inson-o'qituvchi zimmasiga yuklatilgan.

¹⁸ SUN'IY INTELEKTNi PEDAGOGIK TA'LIMGA INTEGRATSIYAQILISH: MUAMMO VA YECHIMLAR mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy anjumanmateriallari. Andijon. 23-25 aprel 2025-yil

O'qituvchi – bu shunchaki bilim beruvchi emas, balki jamiyatning ma'naviy-axloqiy tayanchi, kelajak avlodni tarbiyalovchi shaxsdir. SI va robototexnika qanchalik rivojlanmasin, ular insoniy iliqlikni, mehr-muhabbatni, milliy urf-odat va qadriyatlarni berolmaydi. Shu bois, zamonaviy davrda o'qituvchilik kasbi quyidagi ijtimoiy vazifalarni bajarishda alohida ahamiyat kasb etadi:

Axloqiy-ma'naviy tarbiya – bolalarga insoniylik, vatanparvarlik, adolat va halollik kabi qadriyatlarni singdirish.

Ijtimoiy integratsiya – yoshlarni jamiyatga moslashtirish, ijtimoiy muammolarni hal qilishga yo'naltirish.

Shaxsiy rivojlanishga ko'mak – o'quvchilarning ijodkorligi, tafakkuri va ijtimoiy faolligini qo'llab-quvvatlash.

Texnologiyani boshqarish – sun'iy intellekt vositalaridan oqilona foydalanishni, ularni jamiyat manfaatiga xizmat qildirishni o'rgatish.

Yangi davr o'qituvchisiga qo'yiladigan talablar

SI davrida o'qituvchi an'anaviy roldan tashqari quyidagi zamonaviy vazifalarni bajarishi zarur:

Texnologik savodxonlik – sun'iy intellekt va robototexnika imkoniyatlarini chuqur bilish va amalda qo'llash.

Ijodkorlik – texnologiya bilan bir xil ishlash emas, balki yangicha yondashuvlarni ishlab chiqish.

Emosional intellekt – o'quvchilarning hissiy dunyosini tushunish va ularga ijobiy ta'sir o'tkazish.

Global kompetensiyalar – chet tillarini bilish, xalqaro madaniyatlararo muloqot ko'nikmalariga ega bo'lish.

Sun'iy intellekt qanchalik rivojlanmasin, jamiyatning o'qituvchiga bo'lgan ehtiyoji hamisha yuqori bo'lib qoladi. Chunki o'qituvchi:

millat kelajagini tarbiyalaydi;

ma'naviy-ma'rifiy merosni saqlab qoladi;

ijtimoiy birlik va barqarorlikni ta'minlaydi.

Demak, o'qituvchilik kasbi texnologiya davrida emas, balki undan keyingi davrlarda ham eng oliy darajadagi ijtimoiy ahamiyatga ega bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sun'iy intellekt va robototexnika davri ta'lim jarayoniga tub o'zgarishlar olib kirayotgan bo'lsa-da, o'qituvchilik kasbining ijtimoiy ahamiyati yanada ortib bormoqda. Chunki texnologiya bilim berishi mumkin, ammo insoniy qadriyatlarni singdirish, ma'naviy tarbiya berish, jamiyatni birlashtirish va shaxsni barkamol qilib tarbiyalash faqatgina o'qituvchining zimmasidagi vazifadir.

O'qituvchi – millat ma'naviy asoslarini saqlab qoluvchi, yoshlarni global ilmiy-texnologik taraqqiyot bilan uyg'un holda tarbiyalovchi, insoniyat kelajagini shakllantiruvchi.

eng muhim ijtimoiy kuchdir. Shu bois, o'qituvchilik kasbining jamiyatdagi qadri sun'iy intellekt va robototexnika taraqqiyoti sharoitida kamaymaydi, balki yanada yuksaladi. Men o'zimning shu mavzu doirasida takliflarimni ham berib o'tmoqchiman.

1. O'qituvchilarni tayyorlash va qayta tayyorlash – pedagogik oliygohlarda sun'iy intellekt va robototexnika asoslarini chuqur o'rgatish, amaliy ko'nikmalarni shakllantirish.

2. Texnologik va ma'naviy uyg'unlik – ta'limda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish bilan birga, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni targ'ib qilish.

3. Pedagogik innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash – o'qituvchilarning ijodiy yondashuvlari, yangi metodikalarni ishlab chiqishi uchun grantlar va rag'batlantirish tizimini kengaytirish.

4. O'qituvchi maqomini yuksaltirish – jamiyatda pedagogik kasbga hurmatni oshirish, moddiy va ma'naviy rag'batlantirishni kuchaytirish.

Shunday qilib, o'qituvchilik kasbi sun'iy intellekt davrida faqat bilim beruvchi emas, balki ijtimoiy-ma'naviy yetakchi sifatida jamiyat taraqqiyotida asosiy rolni o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoyevning "Yangi O'zbekiston – maktab ostonasidan boshlanadi" nomli nutqi. – Toshkent, 2020.

2. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2020.

3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Raqamli ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi" qarori. – Toshkent, 2021.

4. Jalolov J. J., Yo'ldoshev J. G., Rahmonqulov H. "Pedagogika nazariyasi va tarixi". – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2019.

5. Xodjayev B. "Sun'iy intellekt va uning ta'limdagi qo'llanilishi". – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.

6. UNESCO. Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities. – Paris: UNESCO Publishing, 2021.

7. OECD. AI and the Future of Skills, Volume 1: Capabilities and Assessments. – Paris: OECD Publishing, 2021.

8. Selwyn, N. Education and Technology: Key Issues and Debates. – London: Bloomsbury Academic, 2021.

9. Luckin, R. Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education in the 21st Century. – London: UCL Institute of Education Press, 2018.

10. Anderson, T., & Dron, J. Teaching Crowds: Learning and Social Media. – Edmonton: Athabasca University Press, 2019.

